

Stoffet er hentet fra

NINA Temahefte 3

Bjørn P. Kaltenborn og Marit Vorkinn (red.):

«Vårt friluftsliv. Aktiviteter, miljøkrav og forvaltningsbehov». 144 s.

Friluftslivs- forskning — et nytt felt

FRILUFTSLIVSFORSKNING er et forholdsvis nytt forskningsfelt i Norge. I 1989 opprettet Norsk institutt for naturforskning (NINA) en forskningsenhet på feltet friluftsliv. Gruppen har arbeidet med et forskningsprogram om fritidsbruk av natur som bygger på tre hovedtemaer:

- Kartlegging og forståelse av landsomfattende rekreasjonsmønstre
- Studier av ulike brukergruppers ønsker om miljøegenskaper
- Effekter av offentlige virkemidler

Forskningsenheten har et tosidig mandat; virksomheten skal gi forvaltningen et bedre kunnskapsgrunnlag, og den skal bidra til å bygge opp vitenskapelig kompetanse.

Heftet "Vårt friluftsliv" oppsummerer endel av resultatene siden 1989, og er et av forskningsenhetens bidrag til Friluftslivets år 1993. Virksomheten i løpet av denne perioden reflekterer dels hvilke konkrete kunnskapsbehov forvaltningen har hatt, og dels hva NINA selv har prioritert med kompetanseoppbygging for øyet.

En av konklusjonene så langt er at friluftslivsbegrepet må utdypes og nyanseres, og at forskningen bør bygge på bred og tverrfaglig kompetanse.

Nordmenn flest drar til fjells

De fleste nordmenn drar til fjells i løpet av livet, selv om ikke alle gjør det hvert år. Blant de to tredjedelene som var til fjells i 1988, var hytteturer, skiturer og foturer de mest utbredte aktivitetene.

BLANT DE SOM tok en tur til fots, tok flertallet bare en kortere tur. Knappt en tredjedel hadde tatt én eller flere lengre dagsturer, mens 11 prosent hadde vært på flerdagerstur.

De over 65

De over 65 år, folk med lav utdanning og lavinntektsgrupper brukte fjellet mindre enn andre grupper i befolkningen. Resultatene tyder dessuten på at bruken av fjellet er konsentrert til de utbygde sonene med veier og overnattingsbedrifter.

Den store bruken av "randsonene" til de uberørte fjellområdene har konsekvenser for forvaltningen.

Bruk av ressursene

For det første kan det reises spørsmål om en større del av ressursene i friluftslivforvaltningen bør brukes i randsonene framfor i de større, uberørte områdene enn det som gjøres i dag.

De aller fleste har vært til fjells en eller annen gang i livet, men langt fra alle drar på tur over tregrensa hvert år. Eldre personer, og de med lav utdanning og lav inntekt, bruker fjellet mindre enn andre grupper.

Foto: TOR MØLLEBAK

For det andre vil det ved forvaltningen av større, urørte områder være nødvendig å se områdene i sammenheng med randsonene.

Barn påvirkes av modeller

Modeller, særlig av samme kjønn, har stor påvirkningskraft, og bidrar til at barn begynner å delta i enkelte friluftslivsaktiviteter. Undersøkelser i tre norske kommuner viser at de som deltok i fiske i ungdommen sannsynligvis også fisker som voksne. Barn i de samme kommunene sier at faren har vært viktigst for å få dem til å begynne å fiske, men også andre slektninger og venner har betydd en del,

særlig for gutter. Både jenter og gutter i 11-16 års alderen viser stor interesse for å bli med på jakt, eller for å fiske. Jentenes deltagelse går likevel ned fra 11-16 års alder, mens guttenes deltagelse holder seg stabil. Dette kan komme av at jentene starter puberteten tidligere enn gutter, og da blir opptatt av andre aktiviteter som harmonerer bedre med kvinnenrollen i vårt samfunn.

Flere eldre fritidsbrukere av natur

VIKTIGE demografiske endringer finner sted. I likhet med i de fleste vestlige land, øker den eldre delen av vår befolkning jevnt og trutt. I de nærmeste årtiene vil fordelingen mellom yngre og eldre bli vesentlig annerledes enn i dag. På grunn av offentlige sosiale ordninger

har eldre i dag gjennomgående bedre anledning til å bruke alderdommen til det de ønsker enn tidligere, og de har dessuten bedre helse. Dette har ikke betydning bare for folketrygd og pensjonsfond, men etter all sannsynlighet også for fritidsbruk av natur. Mange eldre mennes-

ker vil ha mye fritid, men vil muligens bruke den på andre måter enn unge mennesker.

Vi antar at demografiske endringer vil føre til større etterspørsel etter lavintensive friluftslivsaktiviteter.

Stadig flere utlendinger i norsk natur

STADIG FLERE utlendinger oppsøker norsk natur. Vi mangler gode oversikter, men mye tyder på økt deltagelse av utlendinger i de fleste rekreasjonsformer og i de fleste typer av utmark. I Jotunheimen var for eksempel halvparten av fotturistene i 1992 utlendinger. Dette kan bety behov for sterkere styring av friluftslivet gjennom direkte og indirekte tiltak. Friluftsløven med allemansretten ble etablert på andre premisser og annen bruk av utmark enn dagens situasjon.

Vår hypotese er at nye brukergrupper med andre normer for friluftslivsutøvelse vil kreve en sterkere forvaltning av fritidsbruken av utmark.

Uteliv i byen

PÅ GRUNN AV byvekst fratas stadig flere boliger den direkte adgangen til skog og mark. Dette er en av grunnene til at myndighetene nå vil gjøre en ekstra innsats for utemiljøet i byene. De vil øke innslaget av natur, og bedre vilkårene for både friluftsliv og andre utendørs aktiviteter.

Selv om tilgangen til fri natur mange steder har blitt dårligere, synes det som om byfolk deltar vel så mye i uteaktiviteter som folk i spredtbygde strøk. De bruker beina mer enn andre på vei til og fra daglige gjøremål. Dessuten spaserer og mosjonerer de minst like mye som folk i spredtbygde strøk, og driver om lag like mye friluftsliv som disse. Særlig spaseraturene, men også mosjonen, foregår gjerne svært nær hjemmet.

Når folk driver annet friluftsliv, drar de derimot som regel ut av nærmiljøet, og kanskje så mye som halvparten av friluftslivet deres foregår ikke engang i bymarka, men på feriereiser og lengre utfarter.

Skogen en viktig ressurs

SKOGEN er en viktig ressurs for friluftslivet. Majoriteten av befolkningen mellom 15 og 74 år har utøvet friluftsliv i skog i løpet av året.

Fottur i skog og mark er den mest utbredte av de aktivitetene som en kan knytte til skogsmiljøet. Deltagelsen i flere aktiviteter varierer med alder og kjønn. Eldre og kvinner er oftere på bær- og sopptur enn andre, mens menn er oftere på lengre ski- og fotturer enn kvinner. Gjennomsnittsalderen for deltagerne i friluftslivsaktiviteter i skog er høyere enn for aktiviteter som alpint, brettseiling og dykking.

Mange lokale brukerundersøkelser peker på at friluftsliv i skog er en sosial aktivitet. Undersøkelser fra bynære skoger viser også at flertallet går på stier og veier, og i skiløyper om vinteren. Bruken synes også å være konsentrert til helgene.

En sammenligning mellom to bynære skogområder viser at på tross av mange fellestrekk er det også klare forskjeller i bruksmønsteret. Et fellestrekk ved begge områdene var likevel at begge hadde stabile brukergrupper som har brukt områdene til friluftsliv over lengre tid (i snitt 20 år). Vi dokumenter også at det ikke er

Et flertall av den voksne befolkningen bruker skogen til friluftsliv én eller flere ganger i løpet av ett år.

Foto: BJØRN P. KALTENBORN

noe entydig sammenheng mellom fylkenes areal med produktiv skog og deltagelsen i skogfriluftsliv.

FYSISK TILRETTELEGGING BØRSKJE I BESTEMTE OMRÅDER

Fysisk tilrettelegging er et av de høyest prioriterte tiltak innen offentlig friluftslivforvaltning, med formål å "forbedre friluftslivmulighetene på arealene". Tilretteleggingstiltak vil imidlertid kunne oppleves som både positive og negative, avhengig av hvilke brukergrupper vi ser dem i forhold til.

I temaheftet ser vi bl.a. på tilrettelegging for fotturer og skiturer både i nærområdene rundt byer og tettsteder og i fjellområdene. For nærområdene kan tiltak som bedrer adkomsten til turterrenget være minst like viktige som tilrettelegging inne i selve området. Mange bru-

kere ønsker imidlertid stier og skiløyper i nærområdene. I fjellområdene er det tiltak som medfører små naturinngrep og som hjelper fjellvandlerne til å ta seg fram, f.eks. merking av stier, som får størst oppslutning. For å imøtekomme det store flertallet av friluftslivutøvere og for å sikre muligheten for en framtidig friluftslivutøvelse vi ikke kjenner arten og omfanget av, synes det å være riktig å skape et differensiert tilbud. Tilretteleggingen bør med andre ord konsentreres til bestemte områder, mens andre områder får ligge mest mulig urørt.